

L'ensenyament de la llengua minoritària en una escola plurilingüe: alguns principis bàsics

Joaquim Arnau (Institut d'Estudis Catalans)

L'Alguer, març del 2012

La política educativa en relació amb la llengua minoritària es concreta en els objectius que pretén assolir. I, naturalment, aquests objectius no són neutres: depenen del context sociolingüístic (nombre de parlants, estatus que té la llengua minoritària enfront de l'oficial i, en definitiva, dels valors culturals o utilitaris que la comunitat li atorga en el context).

L'ensenyament del català a la Catalunya del Nord o a l'Alguer, de l'occità a l'Estat francès o del bable a la comunitat d'Astúries té per objectiu la recuperació de parlants d'unes llengües que ja no es transmeten o es transmeten molt poc en les famílies. L'ensenyament de l'èuscar i del català a l'Estat espanyol té per objectiu la formació de tots els ciutadans competents en les dues llengües oficials: la majoritària i la minoritària. En el cas del català, els sociolingüistes parlen de llengua mitjana pel pes que té en relació amb altres llengües minoritàries.

En funció d'aquests objectius la política educativa dissenya models educatius o programes que poden anar des d'una presència limitada a una presència important en el currículum, des de l'ensenyament d'una matèria o una assignatura fins a l'ensenyament vehicular de moltes matèries del currículum. Sigui quin sigui el model educatiu, l'escola actual es configura com una escola plurilingüe en què habitualment conviuen la llengua majoritària, la llengua estrangera i la llengua minoritària. I aquesta situació, lluny de representar un problema o un entrebanc, pot ser una oportunitat per a formar ciutadans no solament competents en les llengües del currículum sinó també sensibles a la diversitat lingüística i cultural.

Tot considerant la diversitat de situacions en les quals la llengua minoritària és present a l'escola, definiré algunes condicions bàsiques

perquè el seu ensenyament sigui eficaç. Les condicions que proposo són les següents:

- Continuitat, espai i estatus suficient
- Ensenyament enriquit
- Integració de l'ensenyança de les tres llengües
- Presència social de la llengua més enllà de les parets de l'aula i del centre
- Ensenyança de la llengua com una oportunitat per a l'educació multilingüe i multicultural per a tots

Continuitat, espai i estatus suficient

Qualsevol projecte educatiu s'hauria de desplegar en tots els cursos escolars des del moment en què s'inicia (preferible, òbviament, des dels primers cursos de l'escolaritat fins a la fi de la secundària). És més aconsellable si no hi ha suficients recursos, començar més tard que no començar més aviat i rompre aquesta continuïtat. L'espai que se li hauria d'atorgar és el mínim que correspon a qualsevol assignatura del currículum amb el mateix valor i la mateixa importància. Això requereix professors amb el mateix estatus que els de la resta del claustre en un centre que té un projecte lingüístic compartit per tots.

Ensenyament enriquit de la llengua

S'ha d'establir, des del primer moment, una relació emocional positiva dels alumnes amb la llengua. Tots els alumnes poden emprendre l'aprenentatge amb una bona motivació. Però aquesta motivació no és estable, es pot tornar negativa si l'ensenyament és estèril i desperta poc interès. S'ha de basar en metodologies i activitats motivadores, lligades al context social en què viuen els alumnes. Si això és important per a l'ensenyança de qualsevol llengua, encara ho és més per a la minoritària.

Un ensenyament enriquit de la llengua hauria de proposar autèntiques activitats interactives i experiencials. Lluny de ser ensenyada com a

objecte d'aprenentatge, ha de ser emprada com a vehicle de continguts interessants i atractius per als alumnes. Una part important d'aquests continguts són els que fan referència a temes de la pròpia cultura (els productes literaris i les tradicions) però també els problemes actuals i continguts que responen a interessos específics dels alumnes (la música, els esports, però també la biologia dels sexes). No s'ha de considerar la literatura fent referència només als productes literaris del passat sinó també als textos moderns (escrits originàriament en la llengua minoritària o traduïts) que, en funció de l'edat, donin una visió del món pròxima a la dels alumnes (amor, aventures, humor, fantasia, problemes socials, motivacions dels personatges, etc.). Els continguts o temes amb què s'ha d'ensenyar es poden referir també a dimensions transversals del mateix currículum basats en projectes: la salut, l'anàlisi de la pròpia realitat sociolingüística (la situació de les llengües, els parlants i les actituds), l'anàlisi crítica dels continguts de la televisió i de la premsa, l'elaboració de productes audiovisuals, etc. Han de ser, allunyats si cal, de continguts del currículum, moltes vegades obsolets i infantilitzats. I poden, també, per què no, referir-se a aspectes específics d'un tema del mateix currículum que es treballi en la llengua majoritària (explicar un procés científic, descriure un procés biològic, argumentar un procés històric). Aprendre una llengua és aprendre a parlar-la i a escriure-la amb diverses funcions i sobre diversos temes i l'ensenyament no hauria de quedar limitat als temes propis de la literatura o tradicions.

Integració de l'ensenyament de les llengües del currículum

Les habilitats que els alumnes aprenen en les llengües no són compartiments estancs. Bones bases de parlar, llegir i escriure en una llengua són bones bases per a parlar llegir i escriure en l'altra. En aquest sentit la qualitat de la docència en la llengua minoritària influirà en la qualitat de l'aprenentatge de les altres llengües i a l'inrevés. L'aprenentatge de les llengües del currículum es pot potenciar mútuament quan els professors implicats del centre planifiquen conjuntament i comparteixen criteris i procediments. Així s'aconsegueix la necessària transferència d'aprenentatges i si, a més, es comparteixen en les tres

llengües temes del currículum, s'economitzen els esforços d'alumnes i professors.

Presència social de la llengua més enllà de les parets de l'aula

S'han de planificar interaccions dels alumnes amb la llengua més enllà del contacte amb el professor: presència en l'ambient fora de l'aula (cartells, comunicats), ús quotidià per docents que la saben parlar, entrevistes als parlants, xerrades a l'aula de parlants prestigiosos, etc. Algunes llengües com l'occità no es poden recolzar en projectes de fora de les seves fronteres. Els alumnes de l'Alguer, sí. El contacte per mitjà del correu electrònic o videoconferència amb parlants de Catalunya, a partir de projectes comuns i amb la utilització dels recursos que en català hi ha a Internet.

L'ensenyament de la llengua minoritària com una oportunitat per a l'educació multilingüe i multicultural

L'ensenyament de la llengua minoritària, lluny de ser una exigència educativa, sumada a les moltes que són plantejades per l'escola, és una oportunitat formativa més de la consciència i les competències plurilingües dels alumnes sempre que es donin les condicions educatives adequades. Pot ser l'espai i el moment per al desenvolupament de la sensibilitat lingüística i les capacitats metalingüístiques dels alumnes, contrastant les característiques de les llengües de l'escola i altres llengües romàniques, tal com proposa el projecte EVLANG. Per a fer tot això és imprescindible, tal com hem dit abans, que el professor de la llengua minoritària tingui el mateix estatus que els altres professors del claustre i que es creï un bon ambient de col·laboració entre tots. Tots haurien de tenir una mentalitat oberta per a convertir-se en aprenents de la diversitat lingüística i cultural. D'altra banda, les llengües no són únicament uns instruments de «comunicació». Són també un instrument de la comprensió dels altres (de les persones que la parlen, de la cultura que representen i que no són nosaltres). Aprendre-les i acceptar-les són també

passos en el coneixement de la nostra identitat: «Les diferències que són percebudes i acceptades ens ajuden també a comprendre *lo nostre*».

Algunes reflexions finals

He presentat uns quants principis que em semblen òptims per a l'ensenyament de qualsevol llengua. En el cas de les llengües minoritàries aquests són més decisius ja que no reben el suport ni els avantatges que en el mateix medi té la majoritària. Pel paper que assumeix l'escola en el procés de recuperació, sempre és decisiva la seva ensenyança. Però el projecte de recuperació de la llengua majoritària no ha de ser només conseqüència de la voluntats individuals dels ensenyants. Si s'accepten els objectius, si es creu en els efectes beneficiosos del seu ensenyament, això mai ha de ser gratuït. S'han d'incorporar com una prioritat en la política educativa, en l'assignació de recursos i en la formació de professors. I qualsevol projecte educatiu com el vostre s'ha d'avaluar, detectar-hi els punt forts i febles i decidir les accions més adequades.